

BIJZONDERE PARLEMENTAIRE COMMISSIE

Johan Bonny, Bisschop van Antwerpen
13 december 2010

Ik dank de voorzitter en de leden van de bijzondere Parlementaire Commissie voor de uitnodiging naar deze hoorzitting over de problematiek van seksueel misbruik in een pastoraal verband. Zoals gevraagd wil ik deze problematiek benaderen van uit mijn eigen ervaring, enerzijds als bisschop van Antwerpen, anderzijds als bisschop-referent met Mgr Harpigny, meer bepaald voor het Vlaamse landsgedeelte.

1. Op 4 januari 2009 werd ik tot bisschop van Antwerpen gewijd. Nog tijdens dezelfde maand, op 23 januari 2009, veroordeelde de Rechtbank van Eerste Aanleg in Antwerpen een priester van mijn bisdom voor seksueel misbruik van minderjarigen. Op 27 april 2009 verhoogde het Hof van Beroep de strafmaat van zeven naar negen jaar gevangenisstraf. Het Hof bevestigde de respectievelijk tien en twintig jaar ontzettingen uit een aantal burgerrechten, maar voegde er een ter beschikkingstelling van de regering gedurende tien jaar aan toe. De dader werd ook veroordeeld tot het betalen van een schadevergoeding aan twee slachtoffers. In de maanden tussen het eerste vonnis en het vonnis in beroep heb ik meermaals mijn volle vertrouwen in het gerecht uitgesproken. In de rand van deze procedure wil ik een aantal overwegingen formuleren.

- Het is voor mij duidelijk dat alle meldingen van seksueel misbruik bij voorrang door de bevoegde gerechtelijke overheden moeten onderzocht worden. Seksueel misbruik is een misdrijf dat als zodanig moet aangepakt worden. Als kerkgemeenschap hebben wij er alle belang bij dat de problematiek van seksueel misbruik, en bij uitbreiding elke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag, efficiënt wordt aangepakt en degelijk opgevolgd, zowel naar de slachtoffers, naar onze eigen gemeenschap als naar de brede samenleving toe. In een rechtsstaat draagt het gerecht de eerste verantwoordelijkheid om klachten te onderzoeken (inbegrepen zaken die *prima facie* verjaard zijn) en om, na afsluiting van de gerechtelijke procedure, aan de kerkelijke tuchtoverheid de nodige instrumenten te bezorgen voor het nemen van de passende disciplinaire maatregelen.
- Het kerkelijk recht voorziet dat zaken van seksueel misbruik gemeld worden aan de bevoegde instanties in Rome, met het oog op disciplinaire maatregelen die alleen de kerkelijke overheid kan uitspreken. Na de gemeenschappelijke stafprocedure heb ik de voornoemde zaak in Rome aanhangig gemaakt; een uitspraak moet volgen.
- Om deze melding aan Rome te doen, heb ik gebruik kunnen maken van het gerechtelijk dossier van de veroordeelde. Met verwijzing naar mijn verantwoordelijkheid als tuchtoverheid binnen de kerk, heb ik aan de Procureur des Konings te Antwerpen een kopie gevraagd en bekomen van het strafdossier en het vonnis. Zonder deze informatie is het voor een kerkelijke tuchtoverheid, zoals voor elke andere tuchtoverheid in België, vrijwel onmogelijk om haar eigen verantwoordelijkheid op te nemen en de juiste disciplinaire maatregelen te treffen.
- Voor alle duidelijkheid dient gezegd dat de criteria voor kerkelijke disciplinaire maatregelen niet samenvallen met de criteria voor een burgerlijk strafproces. Op een aantal belangrijke punten zijn de criteria voor kerkelijk maatregelen sinds 2001 (nogmaals verscherpt in 2010) strenger dan voor het burgerlijk proces (bijv. de verjaringstermijn werd opgetrokken van 10 jaar naar 20 jaar, beginnend vanaf de meerderjarigheid op

18 jaar van het slachtoffer; in bepaalde gevallen kan de verjaring nog verlengd worden). Bovendien gaan kerkelijke disciplinaire maatregelen niet enkel over burgerrechten en -plichten, maar ook en vooral over de mogelijkheid om geloofwaardig en efficiënt in het kerkelijk ambt te blijven.

2. Tijdens het najaar van 2009 en het voorjaar van 2010 kwam de discussie rond het seksueel misbruik in een pastorale of kerkelijke relatie in een stroomversnelling, voornamelijk vanwege nieuwe ontwikkelingen in het buitenland. In dezelfde maanden stond de Bisschoppenconferentie voor de opdracht om de bestaande Commissie voor de behandeling van klachten rond seksueel misbruik te reactiveren door de aanstelling van enkele nieuwe leden en de keuze van een nieuwe voorzitter, in de persoon van Professor Adriaenssens. In februari 2010 werd onder de Vlaamse bisschoppen afgesproken dat ik Bisschop Harpigny als referent zou bijstaan, met name voor de communicatie aan Vlaamse zijde. Vanuit die functie heb ik de werking en de lotgevallen van de Commissie onder leiding van Prof. Adriaenssens van nabij kunnen volgen. Zonder het verhaal te herhalen, wil ik hierbij enkele kanttekeningen maken.

- Nog voor de zaak van Mgr. Vangheluwe uitbrak, ben ik door de media herhaaldelijk gevraagd naar “wat doet de kerk tegen het misbruik”. Ik heb toen steeds dit antwoord gegeven, telkens in dezelfde volgorde: (1) alle zaken die voor een gerechtelijke behandeling in aanmerking komen, horen bij het gerecht; (2) zaken die niet meer voor gerechtelijke behandeling in aanmerking komen, bijvoorbeeld door verjaring, dienen aan de Commissie onder leiding van Prof. Adriaenssens gemeld te worden; (3) het kerkelijk recht voorziet dat zaken van misbruik door priesters of religieuzen aanhangig worden gemaakt in Rome, met het oog op disciplinaire sancties of maatregelen die alleen de kerk kan nemen (bijvoorbeeld het ontzetten van iemand uit het kerkelijk ambt of een kerkelijke functie). Als gevolg van deze tussenkomsten in de media, hebben een aantal slachtoffers zich toen bij mij kenbaar gemaakt; ik heb hen telkens verwezen naar de Commissie onder leiding van Prof. Adriaenssens.
- Sinds de inbeslagname van de dossiers van de Commissie is veel gediscussieerd over de voor- en nadelen van deze Commissie, met name wat de relatie met het gerecht betreft. Ik heb deze discussie gevolgd, meestal met gemengde gevoelens. Ik kan enkel getuigen dat het geenszins de bedoeling was van wie dan ook, noch van de bisschoppen, noch van de leden van de Commissie, noch van Professor Adriaenssens om het gerecht te ontlopen of een parallelle justitie op te zetten. Integendeel, alles werd gedaan om dit te vermijden. Het model dat de Commissie voor ogen stond, was te kunnen werken als een “vertrouwenscentrum” of om daarnaar te kunnen evolueren, in open overleg met zowel het Ministerie van Justitie als de respectievelijke Ministeries van Welzijn.
- Op 10 september 2010 heeft Professor Adriaenssens een aantal schrijvende verhalen van misbruik gepubliceerd, samen met een reeks voorstellen voor de verdere aanpak van seksuele misbruik in een pastorale of kerkelijke relatie. De besluiten van Prof. Adriaenssens zijn een richtsnoer voor mij en de bisschoppenconferentie. De maatschappij en de kerkgemeenschap hebben er alle belang bij deze voorstellen in uitvoering te brengen.

3. Tijdens de voorbije maanden, vooral sinds de opheffing van de Commissie Adriaenssens, heb ik alle slachtoffers die het verlangden de mogelijkheid geboden om door een medewerker of door mijzelf beluisterd te worden. Een afspraak met hen kreeg prioriteit in mijn agenda. Op 2 oktober 2010 ben ik ook aanwezig geweest op een ontmoetingsdag in Leuven voor slachtoffers van misbruik. Laat mij meteen zeggen dat deze persoonlijke gesprekken mij

geraakt en ontroerd hebben. Het leed van mensen zien in hun ogen of horen uit hun eigen stem, is helemaal anders dan het te kennen uit correspondentie of uit de studie van dossiers. Ik wil hier mijn intens meeleven betuigen met wie slachtoffer werden van misbruik door een priester of een religieus. Dat had nooit mogen gebeuren. Het slaat wonden die bijna niet te genezen zijn en waarvan de gevolgen pas later in het leven volop duidelijk worden. Als bisschop kan ik mij daar enkel beschaamd bij voelen. Bij deze persoonlijke ontmoetingen wil ik nog enkele kanttekeningen maken.

- Aan slachtoffers die ik beluister, vraag ik wat ik voor hen kan doen. De meesten hebben twee uitgesproken verwachtingen: (1) om zelf hun verhaal te mogen doen en erkend te worden in het feit dat zij slachtoffer waren en geen medeverantwoordelijke in een boosaardig gebeuren; (2) om zeker te zijn dat de dader, indien hij nog niet gestorven is, zich niet in meer een situatie bevindt waarin het misbruik zich kan herhalen. Voor enkelen was het belangrijk het goede beeld te corrigeren dat een levende of overleden dader in de kerkgemeenschap genoot.
- Wat de therapeutische ondersteuning betreft, bevestigen de meeste slachtoffers dat zij hulp hebben ontvangen of nog ontvangen van een dokter of psychiater. Meerderen zegden dat ze deze hulp pas na verloop van vele jaren zijn gaan vragen, wanneer de last ondraagbaar werd.
- Het heeft mij verrast te vernemen van een paar slachtoffers dat zij, ondanks het misbruik dat ze ondergingen als kind of jongere, toch ervoor gekozen hebben om religieuze of religieus te worden, om priester te worden of als leek met de kerk te blijven samenwerken in pastorale of andere taken. De relatie tussen kerk, dader en slachtoffer is soms complexer dan ik dacht.

4. Een moeilijke beleidsvraag voor alle bisschoppen en religieuze oversten heeft te maken met de inschatting of er nog een taak in de pastoraal weggelegd kan zijn voor personen die op één of andere manier grensoverschrijdend seksueel gedrag gepleegd hebben, en zo ja, welke taak. Ik ga ervan uit dat het gerechtelijk dossier tegen de dader reeds behandeld is en dat er geen gerechtelijke maatregelen meer op hem rusten. De dader kan ooit een effectieve veroordeling gekregen hebben, of een voorwaardelijke veroordeling (eventueel gekoppeld aan een probatiemaatregelen); ofwel werd een klacht zonder gevolg geseponeerd, bijvoorbeeld omwille van onvoldoende bewijzen. Vrijwel alle gevallen van grensoverschrijdend seksueel gedrag die ik heb aangetroffen bij mijn aantreden in Antwerpen, meestal oude gevallen, waren of zijn van deze aard. In al deze gevallen is het gerecht op één of andere manier betrokken geweest. Geen van de betrokkenen staat nu nog onder een gerechtelijke sanctie of maatregel. Wat is een veilig en verantwoord beleid naar deze personen, naar de kerkgemeenschap en naar de samenleving toe?

- In het buitenland en ook bij ons wordt geregeld gesproken van een nultolerantie inzake misbruik van minderjarigen. Als algemene regel zou ik deze nultolerantie handhaven. Waar kinderen en jongeren met de kerkgemeenschap in aanraking komen, kan geen enkele vorm van misbruik geduld worden. Enkel door een klaar en ondubbelzinnig beleid kan de kerkgemeenschap de crisis van het seksueel misbruik te boven komen. Tegelijk moeten we realistisch zijn. Ook een nultolerantie veronderstelt dat de rechten van allen geëerbiedigd blijven. Dit is een vraag die om maatschappelijke opheldering vraagt: hoe kan nultolerantie de regel worden, zonder inbreuk te plegen op de rechten van de betrokkenen?
- Tijdens het voorbije jaar heb ik per decreet aan vier priesters (drie diocesane priesters, één religieus) een preventieve schorsing van hun pastorale activiteit opgelegd. Van

één priester (religieus) heb ik het mandaat als pastoor beëindigd. In geen enkel geval waren mij nieuwe feiten van grensoverschrijdend gedrag met minderjarigen gemeld.

- Een preventieve schorsing kan slechts van tijdelijke duur zijn. Ze moet op objectieve redenen en geproportioneerde argumenten berusten. Dit is een basisregel in het bestuursrecht. De geschorste persoon kan na enige tijd zowel burgerlijke als kerkelijke rechten laten gelden, die de bisschop of de overste niet kan negeren. Hoe en door wie kunnen een bisschop, een religieuze overste of een kerkelijke rechtbank zich laten bijstaan bij de beoordeling en de opvolging van personen die ooit een sanctie hebben opgelopen of van wie het dossier zonder gevolg werd geklasseerd?
- Een preventieve schorsing heb ik opgelegd aan iemand die ik uit het buitenland heb teruggeroepen en wiens dossier door de Commissie onder leiding van Peter Adriaenssens op 16 juni 2010, in overleg met mijzelf, aan het Federale Parket in Brussel werd overgemaakt voor nader onderzoek. Sinds die datum heeft de betrokkene geen enkele bericht van het gerecht ontvangen. Ik hoop dat dit dossier, samen met de andere dossiers die Prof. Adriaenssens aan het gerecht heeft overgemaakt, spoedig kan behandeld worden.

5. Samen met Aartsbisschop Léonard en Bisschop Harpigny heb ik op 13 september 2010 de tekst voorgesteld, waarin de bisschoppenconferentie een aantal bakens uitzet voor de verdere aanpak van het misbruikprobleem in de kerk. Ik moet deze punten niet herhalen, maar wil een aantal vragen onderstrepen, die me belangrijk lijken voor deze parlementaire commissie.

- Door de inbeslagname liggen bijna alle dossiers die aan de Commissie onder leiding van Peter Adriaenssens waren toevertrouwd, nog te wachten op behandeling. Ik pleit ervoor dat deze dossiers zo vlug mogelijk gedeblokkeerd worden uit respect voor de slachtoffers die een melding deden en om een efficiënte aanpak door de kerkelijke overheid mogelijk te maken.
- Voor de toekomst heeft de kerk een sluitend systeem nodig om misbruik van minderjarigen aan te pakken en te voorkomen. Dit systeem kan de kerk enkel uitbouwen in samenwerking met andere maatschappelijke actoren die in deze een verantwoordelijkheid dragen, met name het gerecht en de hulpverlening. Ik hoop dat deze parlementaire commissie ertoe zal bijdragen dat de kerk haar aanpak volledig in overeenstemming kan brengen met de brede maatschappelijke aanpak van hetzelfde probleem.
- Een vraag die niet kan voorbijgegaan worden, betreft het betalen van schadevergoeding. Ik acht mezelf onvoldoende competent om op deze vraag een afdoend antwoord te geven. Spontaan vind ik dat in hoofddeorde de dader aansprakelijk is voor de schade die hij bij een slachtoffer heeft aangericht. Het komt overigens aan de burgerlijke rechtbanken toe de omvang van deze schade vast te stellen en een schadevergoeding te bepalen, op grond van het Belgisch aansprakelijkheidsrecht. In gerechtvaardigde gevallen, en zonder zich in de plaats te kunnen stellen van de burgerlijke rechtbank, kan een kerkelijke rechtbank eveneens tot schadevergoeding besluiten, na het voeren van een kerkelijk proces op de voorgeschreven wijze. Anderen denken in de richting van arbitrageprocedures, zoals ze in het Belgisch recht voorzien zijn. Experts zullen zich over deze vraag moeten buigen.

De voorbije maanden zijn voor mij, evengoed als voor de andere bisschoppen, een leerschool geweest. Wanneer ik het verhaal van de voorbije vijftien jaar hoor en de verslagen van de bisschoppenconferentie doorneem, kan ik niet anders dan vaststellen dat de kerk geprobeerd heeft dit probleem effectief aan te pakken en efficiënte instrumenten daarvoor te scheppen, zoals het telefonisch meldpunt en de commissie, eerst onder leiding van Mevrouw Halsberg-

he, nadien van Professor Adriaenssens. Dank zij deze commissie zijn veel ongekende verhalen eindelijk naar boven gekomen. Ik kan niet verhelen dat deze meldingen bij mij en de andere bisschoppen een gevoel van radeloosheid en onmacht nalaten. Hoe komen we nu verder? We zijn bereid het leerproces verder te zetten en nieuwe stappen te zetten langs de weg die reeds is ingeslagen, in samenspraak met de brede samenleving. Het is mijn hoop dat deze parlementaire commissie daartoe kan bijdragen.

13-12-2010 12:16